

Persoonamenetelmän soveltaminen liikenneköyhyiden syiden tutkimiseen – Tapaustutkimus Vantaa

Pinja Pirinen

Ohjaaja: Liikenteen kehittämispäällikkö Emmi Pasanen, Vantaan kaupunki

Valvoja: Apulaisprofessori Miloš Mladenović, Aalto-yliopisto

Esityksen rakenne

- **Työn tausta ja tutkimuskysymykset**
- **Menetelmät**
 - Haastattelut
 - Persoonamenetelmän soveltaminen
- **Tutkimustulokset**
 - Haastattelujen tulokset
 - Persoonat
 - Persoonamenetelmän soveltaminen
- **Johtopäätökset**
- **Menetelmän arviointi ja jatkotutkimusehdotukset**

Työn taustat

- Liikenneköyhyys
- Persoonat
- Vantaa

Työn taustat

Liikenneköyhyys

- Liikkumisen tasa-arvon ongelmat ovat monimutkaisia ja monialaisia.
- Termi liikenneköyhyys on yleistynyt tieteellisessä kirjallisuudessa viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Termiä käytetään yleisesti kuvaamaan liikkumismahdollisuuksien sosiaalista eriarvoisuutta.
- Liikenneköyhyys on monimutkainen ilmiö ja on vaikeaa määrittää mitään yhtä määritelmää sille, mitä liikenneköyhyys on. Joku saattaa kokea liikenneköyhyyttä, koska ei ole varaa liikkua tärkeisiin paikkoihin haluamallaan tavalla, joku toinen siksi että lumiset jalkakäytävät estävät pyörätuolilla kulkemisen.
- Pinjan diplomityössä oli tarkoitus luoda persoonat, jotka kuvaavat liikenneköyhyyttä kokevia vantaalaisia ja heijastavat vantaalaisten kokemia liikkumisen haasteita.

Työn taustat

Persoonat

- Persoonamenetelmää on käytetty perinteisesti enimmäkseen tuote- ja palvelusuunnittelussa.
- Persoonat ovat kuvitteellisia arkkityyppejä potentiaalisista tuotteen tai palvelun käyttäjistä.
- Persoonalle luodaan kuvitteellinen kuvaus (esim. nimi, graafinen esitys, kuvitteelliset tavoitteet ja muut tarpeelliset tiedot).
- Menetelmän ideana on helpottaa suunnittelijoiden ymmärrystä käyttäjien tai kohderyhmän tarpeista.
- Viime aikoina menetelmä on levinnyt myös muille aloille.
- Tuo empatiaa suunnitteluprosesseihin.

Työn taustat

Vantaa

- Suomen neljänneksi suurin kunta.
- Väestönkasvu nopeaa, vuonna 2020 Suomen nopeiden kasvava kunta.
- Ulkomaalaistaustaisten osuus Vantaalla on suuri (22% väestöstä, vrt. muu suomi 8%).
- Myös yli 65-vuotiaiden suhteellinen osuus Vantaalla on kasvanut viime vuosikymmenien aikana.
- Vantaa on sitoutunut tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen toiminnassaan ja päätöksenteossaan.
- Vantaalla erityisryhmien liikkumista tuetaan monin tavoin:
 - Kuljetuspalvelu vammaispalveluasetukseen perustuen (vähintään 18 matkaa + työ/koulumatkat)
 - Kuljetuspalvelu sosiaalihuoltolakiin perustuen (2-8 matkaa)
 - Menokaveri-tukihenkilötoimintaa
- Myös HSL huomioi liikkumisen erityisryhmät
 - Näkörajoitteiset saavat maksuttoman HSL kortin ja heillä on oikeus saattajaan. Lippua ei tarvitse näyttää kortinlukijaan jos liikkuu valkoisen kepin tai opaskoiran kanssa.
 - Ilman lippua saa matkustaa, jos kuljettaa lasta rattaissa, lastenvaunuissa tai pyörätuolissa.
 - Myös pyörätuolinkäyttäjät voivat matkustaa ilman lippua.
 - Muut liikuntarajoitteiset voivat saada 50% alennuksen HSL-lipusta.

Tutkimuskysymykset

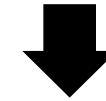

- *Mitkä ovat keskeisiä syitä vantaalaisten liikenneköyhyyden kokemiseen?*
- *Miten Vantaan liikennesuunnittelua voidaan kehittää tasavertaisempaan suuntaan persoonamenetelmää soveltamalla?*

Menetelmät

- Haastateltiin vantaalaisia, jotka kokevat arjen liikkumiseen liittyviä haasteita tai jotka kokevat liikkumismahdollisuutensa riittämättömäksi

- Persoonien muodostaminen haastatteludatan pohjalta
- Menetelmän soveltuvuuden arviointi

Menetelmät

Haastattelut

- Tavoitteena saada kattava ja kokonaisvaltainen käsitys osallistujista ja heidän liikkumistottumuksistaan ja –haasteistaan.
- 21 teemahaastattelua Vantaalla asuvien kanssa.
- Haastateltavia tavoitettiin eri yhdistysten, järjestöjen ja neuvostojen kautta käymällä kokouksissa ja kohtaamispaikoissa, lähettämällä sähköpostia, ja Facebook-postauksella.
- Haastateltavat olivat esimerkiksi vanhuksia ja eläkeläisiä, rollaattorin käyttäjiä, pyörätuolin käyttäjiä, näkörajoitteisia ja maahanmuuttajataustaisia.
- Haastattelut kestivät 20 minuutista reiluun tuntiin .
- Haastatteluja tehtiin puhelimitse, Microsoft Teamsissa ja kasvotusten.

- *Millaisia sinun arkipäiväsi yleensä ovat? / Kertoisitko päivittäisistä liikkumistottumuksistasi?*
- *Mitä kulkumuotoja käytät?*
- *Millaisia haasteita kohtaat arkiliikkuksessasi? Miksi nämä asiat ovat haastavia?*
- *Onko joissain tilanteissa tuntunut siltä, että liikennemahdollisuudet eivät ole riittävät? Millaisissa tilanteissa? Voisitko kertoa tästä hieman tarkemmin?*
- *Onko liikennemahdollisuuksien puute/ saatavilla olevien liikennepalvelujen laatu rajoittanut elämäsi jollain tavalla? Millä tavalla?*
- *Oletko kokenut turvattomuuden tunnetta tai pelkoa? Millaisissa tilanteissa?*
- *Oletko kokenut sosiaalista syrjäytymistä tai tuntenut, että jätät asioiden ulkopuolille saatavilla olevien liikkumismahdollisuuksien puutteen takia?*

HALUAMME KUULLA SINUN LIKKUMISESTASI

ETSIMME HAASTATELTAVIA OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

Vantaan kaupungilla on käynnissä opinnäytetyö liikkumisen tasa-arvoon liittyen, ja siihen tarvitaan haastateltavia.

Haastattelujen tarkoituksena on ymmärtää, millaisia haasteita vantaalaiset kokevat arkipäiväisessä liikkumisessaan ja palveleeko Vantaan liikenneverkko kaikkia asukkaita ja ihmisryhmiä tasapuolisesti.

Haasteet voivat liittyä esimerkiksi joukkoliikenteen käyttämiseen, ajokortittomuuteen, lastenrattaiden, rollaattorin, pyörätuolin tai minkä tahansa muun apuvälineen kanssa liikkumiseen, pelkoon tai rikollisuuteen, pitkiin välimatkoihin, korkeisiin liikkumisen kustannuksiin tai ihan mihin vain.

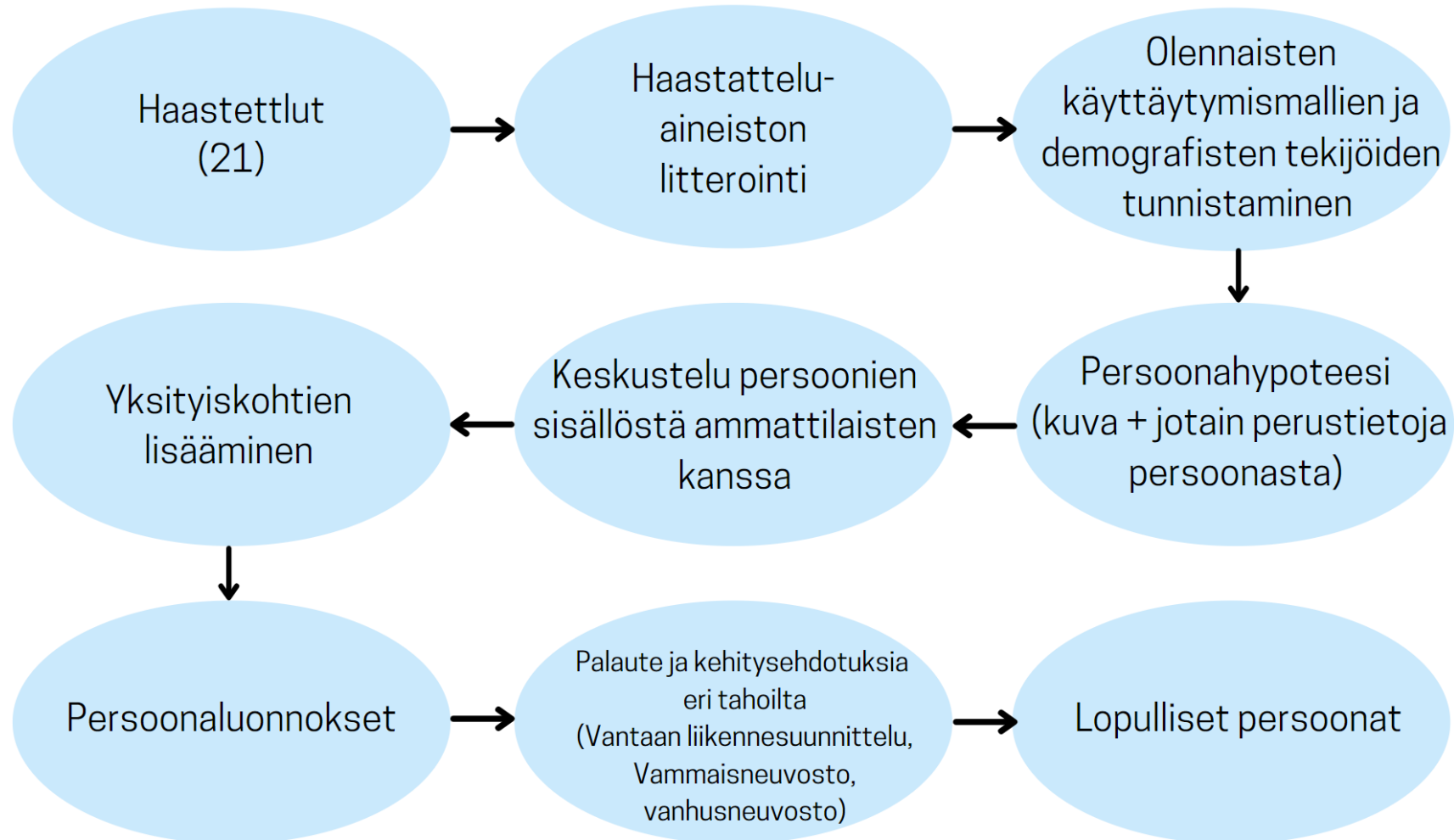
Jos olet kohdannut arkipäiväisessä liikkumisessa haasteita tai koet, että saatavilla olevat liikkumismahdollisuudet eivät ole riittävät, ota yhteyttä niin voimme keskustella lisää. Haastattelut kestävät noin puoli tuntia ja ne voidaan toteuttaa joko etänä tai kasvotusten, miten haastateltavalle parhaiten sopii! Haastattelut on tarkoitus suorittaa marraskuun 2021 aikana.

**Jos haluat jakaa kokemuksiasi,
ole yhteydessä minuun!**

**Haastattelijan
yhteystiedot**

Menetelmät

Persoonamenetelmän soveltaminen

Tutkimustulokset

- Haastattelujen tulokset
- Persoonat
- Persoonamenetelmän soveltaminen

Tutkimustulokset

Haastattelujen tulokset

- Haastatteluissa selvisi, että vantaalaisten liikkumisen haasteet liittyvät esimerkiksi bussi- ja taksinkuljettajien asenteisiin, kanssamatkustajiin, matka-aikoihin ja hintoihin, liikenneympäristön esteettömyyteen sekä sääoloihin ja talvikunnossapitoon.
- Vantaalla koetaan liikenneköyhyyttä, ja liikenneköyhyyden aiheuttavat ovat monenlaisia.

Tutkimustulokset

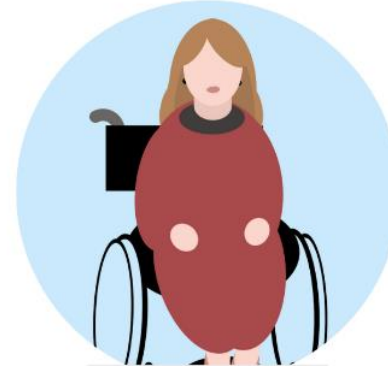
Persoonat

Riitta, 91

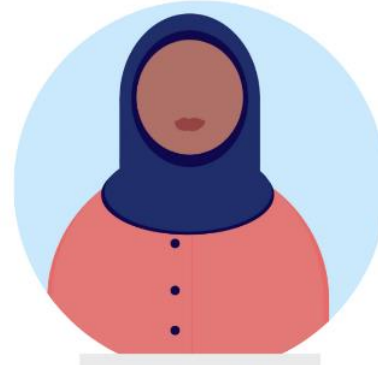
Hannu, 80

Kati, 48

Maija, 41

Sahar, 32

Ikä
91

Status
Eläkeläinen

Perhe
**Leski, 1 lapsi ja 3
lapsenlasta ja sisko**

Asuinalue
Martinlaakso

Riitta, 91, asuu yksin Martinlaaksossa. Heikentyneen fyysisen kuntonsa vuoksi hän käyttää rollaattoria. Hän kulkee usein junalla, mutta lyhyet matkat hän kulkee kävellen rollaattoria apunaan käyttäen. Pidemmillä matkoilla, joita ei voi tehdä junalla, hän käyttää taksipalvelua. Hänelle on myönnetty sosiaahuoltolain perusteella 8 taksimatkaa kuukaudessa.

Kohteet

- Ruokakauppa (300 m)
- Eläkeläisjärjestö (2,5 km)
- Siskon tapaaminen (10 km)
- Muiden sukulaisten tapaaminen (~15 km)

Suosittu liikennemuodot

- Juna
- Kävely
- Taksipalvelu

Fyysiset rajoitteet

- Käyttää rollaattoria
- Heikentynyt fyysinen kunto

”

Rollaattori on erittäin hyvä apuväline, sillä sen avulla voin tehdä tarvittavat ostomatkat tai käydä vain kävelyllä. Talvella lumi ja huono talvikunnossapito tekevät liikkumisen kuitenkin lähes mahdottomaksi, koska rollaattorini juuttuu lumeen. Täällä jalkakäytävää ei juuri aurata, ja jos yritän liikkua lumessa rollaattorin kanssa, niin rollaattorin renkaat täyttyvät lumella.

”

Haasteita:

- Huono talvikunnossapito
- Korkeat liikkumis-kustannukset
- Ulkopuolisuuden tunne

Ikä
80

Status
Eläkeläinen

Perhe
Vaimo, kaksi lasta ja viisi lastenlasta

Asuinalue
Ylästö

Hannu, 80, asuu vaimonsa kanssa Ylästössä. Vuosi sitten Hannu kaatui liukkaalla kadulla ja hänen lantionsa ja ranteensa murtuivat. Onnettomuus aiheuttaa hänelle edelleen kipua. Hannulla on auto, joka on hänelle todella tärkeä liikkumisen kannalta.

Kohteet

- Ruokakauppa (3,5 km)
- Eläkeläisjärjestö (9 km)
- Lääkärissä käynti (12 km)
- Kulttuuritapahtumat (~15 km)

Suosittu liikennemuodot

- Auto
- Juna
- Bussi

Fyysiset rajoitteet

- On ollut onnettomuudessa (lantionmurtuma), joka edelleen aiheuttaa kipua

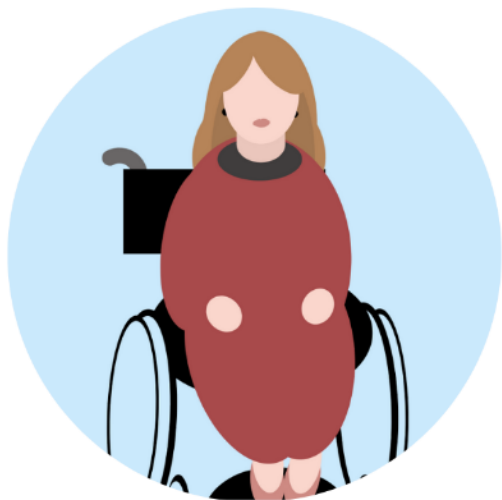
“

Autolla ajaminen on minulle todella tärkeää itsenäisen elämän kannalta. Ilman autoa olisin vaikeuksissa, varsinkin nyt loukkaantumiseni jälkeen. Kuinka voisin tuoda raskaat ruokaostokset kotiin, jos minun pitäisi matkustaa bussilla?

”

Haasteita:

- Liikkumisen tuoma kipu
- Korkeat liikkumiskustannukset
- Parkkipaikkojen huono saatavuus
- Pelko ja stressi talvella liikkuesssa (liukkaus)

Ikä
48

Status

Työssäkäyvä

Perhe

**Aviomies, joka on myös
pyörätuolin käyttäjä, ei lapsia**

Asuialue

Hiekkaharju

Kati, 48, asuu Hiekkaharjussa miehensä kanssa. Auto-onnettomuuden vuoksi hän on käyttänyt pyörätuolia yli 15 vuotta. Hän työskentelee mainostoimistossa Helsingissä. Vammaispalveluasetuksen perusteella hänelle tarjotaan 18 taksimatkaa kuukaudessa sekä työmatkat.

Kohteet

- Työpaikka (17 km)
- Ruokakauppa (300 m)
- Kulttuuritapahtumat (~ 20 km)
- Uimahalli (700 m)
- Ystävien tapaaminen (2-5 km)

Suosittu liikennemuodot

- Taksipalvelu
- Juna
- Bussi
- Kelaus

Fyysiset rajoitteet

- Käyttää pyörätuolia

“

Haluaisin, että minua kohdellaan kuten ketä tahansa muuta ihmistä. Minulla on pyörätuoli, jonka avulla minun pitäisi pystyä liikkumaan, mutta liikenneympäristö on suunniteltu ihmisille, jotka kävelevät. Se on turhauttavaa ja syrjivää.

”

Haasteita:

- Liikenneympäristön esteettömyys
- Bussikuskien asenteet
- Huono talvikunnossapito
- Huonot liikkumismahdollisuudet matkoilla

Ikä
41

Status
Työtön/ työnhakija

Perhe
Eronnut, 7-vuotiaan pojan äiti

Asuinalue
Kivistö

Maija, 41 asuu Kivistössä. Maijalla on silmäsairaudesta johtuva putkinäkö, ja hänen näkökenttää on jäljellä noin 20 prosenttia. Lisäksi hänellä on vaikea hämäräsokeus. Maijalla on 7-vuotias poika, joka asuu hänen luonaan joka toinen viikko. Maija ei ole tällä hetkellä töissä. Vammaispalveluasetuksen perusteella hänelle tarjotaan 18 taksimatkaa kuukaudessa.

Kohteet

- Ruokakauppa (300 m)
- Ostoskeskus (7 km)
- Ystävien tapaaminen (2-10 km)
- Kuntosali (2,5 km)
- Lapsen koulu (300 m)

Suositut liikennemuodot

- Taksipalvelu
- Juna
- Bussi

Fyysiset rajoitteet

- Näkörajoitteisuus: putkinäkö ja hämäräsokeus

“

Yritän olla rohkea ja itsenäinen. Joskus tunnen kuitenkin oloni erittäin turvattomaksi, varsinkin yöaikaan, kun odotan asemalla lähijunia tai matkustan junalla. Vaikka näen vähän enkä ole täysin sokea, kävelen valkoisen kepin kanssa. Jos junassa tai asemalla on paljon epämääräisiä ihmisiä, minua pelottaa, että he yrittävät ryöstää minut, koska he näkevät, että olen näkörajoitteinen.

”

Haasteita:

- Taksikuskien ja bussikuskien asenteet ja ammattitaito
- Pelko liikkua yksin etenkin iltaisin
- Liikenneympäristön esteet (erityisesti sähköpotkulaudat)

Ikä
32

Status
Työharjoittelussa

Perhe
**Aviomies, kolme lasta (iältään
7,8 ja 11)**

Asuinalue
Itä-Hakkila

Sahar, 32, on maahanmuuttaja, joka muutti Libanonista 8 vuotta sitten Suomeen. Hän asuu Itä-Hakkilassa kolmen lapsensa ja miehensä kanssa. Hän on tällä hetkellä palkattomassa työharjoittelussa päiväkodissa. Hän sai harjoittelun TE-toimiston kautta.

Kohteet

- Lähikauppa (200 m)
- Työpaikka (10 km)
- Ostoskeskus (15 km)
- Lasten harrastukset (1-5 km)
- Ystävien tapaaminen (3 km)

Suosittu liikennemuodot

- Juna
- Bussi

Fyysiset rajoitteet

Ei ole

“

Meillä ei ole autoa ja bussilla matkustaminen 3 lapsen kanssa on haastavaa ja kallista. Lisäksi asuinalueellani bussiyhteydet ovat todella huonot! Sain kerran mielenkiintoisen harjoittelupaikan, mutta jouduin kieltäytymään siitä, koska en voinut matkustaa sinne millään tavalla.

”

Haasteita:

- Heikot liikenneyhteydet ja pitkät matka-ajat
- Turvattomuus
- Liikkumisen kustannukset

Tutkimustulokset

Persoonamenetelmän soveltaminen

- Persoonat koettiin potentiaalisiksi tavaksi kehittää parempia suunnitteluprosesseja.
- Elämänläheinen menetelmä, joka tuo empatiaa suunnitteluprosesseihin ja auttaa ymmärtämään muita.
- Esitellyt persoonat paljastivat erilaisten ihmisten liikkumistarpeita monipuolisesti. Myös sellaisia liikkumistarpeita, jotka suunnittelussa usein unohdetaan tai jätetään huomioimatta.
- Persoonaesitykset nähtyään liikennesuunnittelijoiden on helpompi ymmärtää erilaisten ihmisten tarpeita työhön liittyvissä asioissa.
- Menetelmällä on potentiaalia tasa-arvoisemman liikennesuunnittelun kehittämisessä. Vielä on kuitenkin epäselvää, minkälaisissa suunnitteluprosesseissa menetelmää voitaisiin todella hyödyntää.

Johtopäätökset

- Vantaalla erityisryhmien liikkumista tuetaan monin tavoin ja joukkoliikenneverkko on varsin kattava moniin muihin Suomen kuntiin verrattuna, mutta liikenneköyhyyttä silti koetaan.
- Vantaalaisten liikkumisen suuret ongelmat ovat ”pienissä” asioissa, jotka ovat usein kaukana perinteisen suunnittelun ja osallistamisen tutkasta.
- Liikenneköyhyyden kokemiseen vaikuttavat yksilön ominaisuudet sekä kaupunki- ja joukkoliikenneympäristö. Liikenneköyhyyden aiheuttajia ovat esimerkiksi talvikunnossapito (huono auraus, välillisesti myös huono hiekoitus), esteettömyysasiat, pelon ja turvattomuuden tunteet, liikkumisen kustannukset ja pitkät matka-ajat.
- Rollaattorin käyttäjälle lumiset ja auraamattomat kadut voivat olla suuri este itsenäiselle liikkumiselle, kun taas näkörajoitteiselle junassa olevat kanssamatkustajat voivat tehdä liikkumisympäristöstä turvattoman tuntuksen.
- Persoonamenetelmä koettiin havainnollistavaksi ja elämänläheiseksi tavaksi osoittaa liikenteeseen ja liikkumiseen liittyviä haasteita.
- Persoonien avulla liikkumisen tasa-arvoon liittyviä ongelmia voidaan esittää ymmärrettävästi, konkreettisesti ja elävästi, mikä voi helpottaa ymmärtämystä suunnittelijoiden ja vantaalaisten välillä.
- Menetelmä voisi olla arvokas lisä Vantaan kaupungin suunnittelutyökalupakettiin.
- Menetelmän lisääminen Vantaan suunnittelun työkalupakettiin edellyttää lisää tutkimusta ja systemaattista yhteistyötä eri suunnittelutasojen ja -vaiheiden välillä.

Menetelmän arviointi & jatkotutkimusehdotukset

- Yksilöhaastattelut oli erittäin toimiva, mutta aikaa vievä menetelmä.
- Havainnot perustuu 21 Vantaalaisen kokemuksiin: persoonien kautta ei käy kaikki haasteet ilmi.
- Persooniin ei saatu sisällytettyä aivan kaikkia haastatteluissa ilmi tulleita liikkumisen haasteita ja ongelmia.
- Kielimuuri: voitiin haastatella vain suomea tai englantia puhuvia vantaalaisia.
- Tärkeitä ihmisryhmiä jäi edustamatta (alle 18-vuotiaat, vuorotyötä tekevät Vantaalaiset, täysin näkövammaiset).

Jatkossa voitaisiin selvittää näitä asioita:

- *Millaisia liikkumisen haasteita lapset ja nuoret kokee? (ajokortittomat)*
- *Entä vuorotyöläiset? (Katriinan sairaala)*
- *Liikenneköyhyyden aiheuttajien tutkiminen muissa kunnissa (pienemmät kunnat joissa ei ole niin hyviä julkisen liikenteen yhteyksiä)*
- *Miten persoonamenetelmä saataisiin integroitua osaksi Vantaan suunnittelua?*